

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ЯК НОВИЙ ОРІЄНТИР СУЧАСНОЇ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Яценко Т. О.

Україна, м. Київ, Інститут педагогіки НАПН України

Шкільна літературна освіта має широкі потенційні можливості для формування читацької грамотності учнів, рівень оволодіння якої визначається міжнародним моніторингом PISA. У його тезаурусі сутність поняття «*читацька грамотність*» трактується як «розуміння, використання, оцінювання, осмислення письмових текстів і виявлення зацікавленості ними з метою досягнення певних цілей, розширення свого світогляду, розвитку читацького потенціалу, формування готовності до активної участі в житті суспільства» [1, с. 93].

Тест PISA орієнтує на сформованість таких умінь кваліфікованого читача:

1) уміння, що безпосередньо передбачають роботу з текстом, тобто знаходити і виокремлювати інформацію, визначати наявність або ж відсутність необхідної інформації у тексті; 2) уміння, що ґрунтуються на власних роздумах про прочитане, тобто інтегрувати та інтерпретувати інформацію із тексту: розуміти факти і змістову сутність тексту (тему, головну думку, загальне призначення тексту), концептуальну інформацію (авторська позиція), значення невідомих слів на основі контексту, прослідковувати причинно-наслідкові зв'язки, усвідомлювати мотиви вчинків і поведінки героїв, розкривати їхні характери, формулювати висновки, порівнювати зображення і вербальний текст; 3) уміння осмислювати та оцінювати зміст і форму тексту: оцінювати зміст прочитаного і розуміти призначення його структурних компонентів; оцінювати повноту та достовірність інформації, уміти виявляти протиріччя в одному чи декількох текстах; висловлювати власну думку про прочитане; оцінювати форму тексту; 4) уміння використовувати інформацію з тексту для практичного розв'язання проблем; виявляти зв'язок прочитаного із сучасністю [1]. Такі вміння кваліфікованого читача є основою результативної навчальної діяльності учнів у

процесі опанування не лише шкільних предметів, але й необхідною умовою їхньої успішної участі в різних сферах життя.

Одним із засобів формування читацької грамотності школярів є чинні підручники «Українська література. 10 клас. (рівень стандарту)» і «Українська література. 11 клас. (рівень стандарту)», підготовлені авторським колективом наукових співробітників Інституту педагогіки НАПН України [2; 3]. Їх інноваційний потенціал обумовлений кореляцією з означеними вміннями для набуття читацької грамотності.

Навчальний і розвивальний потенціал підручників реалізовано в рубриках пізнавально-довідкового характеру, що сприяє формуванню вмінь кваліфікованого читача, розвитку предметної читацької та ключової культурної компетентності старшокласників. Так, змістове наповнення та методичний апарат до рубрик «Знайомство здалеку і зблизька» (підрубрики «Портрет», «Вдача», «Захоплення», «Сторінки життєпису»), «Художній світ письменника» і «Культурно-мистецький контекст» орієнтують на поглиблення в учнів-читачів *умінь I групи (знаходити і виокремлювати необхідну інформацію)*. Їх рівень сформованості як результат самостійного опрацювання школярами означеного навчального матеріалу рекомендується перевіряти запитаннями і завданнями на зразок таких: «Скористайтеся інформацією, що «схована» в QR-коді. Розгляньте зображення П. Тичини (фото, графічний портрет), опрацюйте матеріал підручника, а за потреби й інші джерела інформації. Створіть емоційний портрет поета. Поділіться своїми думками в класі» [3, с. 24]. Така організація навчальної діяльності в цілому сприятиме формуванню в уяві старшокласників образу письменника як цікавої, багатогранної й талановитої особистості, загальному розумінню його творчого доробку (історична доба, тематика, проблематика, загальна характеристика творчості), глибокому осмисленню художнього твору, розвиватиме пізнавальний інтерес до творів митця, допомагатиме на прикладі його життя і творчості розумінню міжмистецької взаємодії.

Завдання, що запропоновані в рубриці «Ваші читацькі проєкти» сприяють вдосконаленню в учнів *умінь II групи, тобто вміння, що ґрунтуються на власних роздумах про прочитане – інтерпретувати інформацію із тексту*. Як-то: «Прокоментуйте життєве кредо головного героя роману «Тигролови» Григорія Многогрішного: «Сміливі завжди мають щастя» Чи поділяєте ви його переконання про те, що «краще вмерти біжучи, ніж жити гниючи»? Чи є підстави для проведення аналогій із сучасними реаліями? Свої роздуми презентуйте у формі есею» [3, с. 137]. Запропоновані варіанти індивідуальних чи групових навчальних проєктів орієнтують на поглиблення вміння самостійної дослідницької, творчої діяльності, що дієво підвищує рівень читацької грамотності старшокласників.

Дидактичний потенціал рубрики «Запитання і завдання» реалізовано збалансованим використанням компетентнісно орієнтованих запитань і завдань репродуктивного, частково-пошукового та проблемного характеру, виконання яких допоможе учням удосконалювати *вміння III групи тестів PISA – уміння осмислювати та оцінювати зміст і форму тексту*. Наприклад: «Стисло схарактеризуйте творчість митця. Ознаки яких художніх напрямів і стильових течій початку ХХ ст. знайшли відображення у його ліриці?», «Прочитайте поезії Є. Плужника. Зверніть увагу на висловлювання літературних критиків про творчість поета. Які їхні твердження, на вашу думку, найглибше характеризують творчу манеру митця? Відповідь аргументуйте» [3, с. 39], «Чим вразив вас вірш П. Тичини «Арфами, арфами...»? Поділіться своїми думками в класі», «Поміркуйте над дискусійним питанням: «Арфами, арфами...» – поетичне наслідування «Блакитної Панни» М. Вороного чи самобутній художній твір?», «Чи можна вірш «Арфами, арфами...» назвати модерністським твором? Свою думку аргументуйте» [3, с. 29]. Така система запитань і завдань сприятиме глибокому осягненню змісту і форми твору, формуванню ціннісного ставлення до проблем, порушених у творі, розумінню його стильових, жанрових особливостей і засобів виразності тощо.

Рубрика «Читацькі діалоги», у якій презентовано літературознавчий матеріал і слушні поради учням щодо опрацювання художнього твору, орієнтує на розвиток *умінь IV групи – уміння використовувати інформацію із тексту для практичного розв’язання проблем*. Наприклад, у процесі вивчення української постмодерної літератури учням необхідно визначити її основні риси. Рекомендується на прикладі оповідання Г. Пагутяк «Потрапити в сад», використовуючи прийом «повільного читання» і зосереджуючись на кожному абзаці тексту, перш за все звернути увагу на заголовок, що викликає ряд алюзій (Г. Сковорода «Сад божественних пісень», Іван Багряний «Сад Гетсиманський» тощо) [3, с. 232].

Отже, якісне розроблення практичних аспектів формування читацької грамотності учнів у системі шкільної літературної освіти є одним із важливих пріоритетів її сучасного етапу розвитку.

Література:

1. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA–2018; кол. авт. : М. Мазорчук та ін.; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.
2. Українська література. Рівень стандарту : підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти / А. М. Фасоля, Т. О. Яценко, В. В. Уліщенко та ін. Київ: Пед. думка. 192 с.
3. Українська література. Рівень стандарту : підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти / А. М. Фасоля, Т. О. Яценко, В. В. Уліщенко та ін. Київ: Оріон, 2019. 240 с.